

Hrvatski demografski i migracijski nesklad

Stjepan Šterc¹

Demografski su trendovi i pokazatelji te brojni dosadašnji stručni i znanstveni objavljeni radovi jasno upozoravali na hrvatsku demografsku stvarnost, koju obilježava demografski i migracijski nesklad vidljiv praktički u cijelom hrvatskom društvu i prostoru. Potvrda je stigla i s objavom službenih rezultata popisa stanovništva 2021. godine i razinom depopulacije, ali posebno i s objavom prirodnog pada stanovništva posljednje tri godine. Provedena anketna ispitivanja javnog mijenja 2019. i 2020. godine o stavovima ispitanika o emigraciji i najnovija 2022. u okviru Projekta, također jasno potvrđuju nastavak depopulacije, prirodnog pada, nestanka učenika osnovnih i srednjih škola, pražnjenja hrvatskih ruralnih prostora, ugrožavanja osnovnih sustava i razvojne neizvjesnosti. Demografski se i migracijski nesklad treba početi ublažavati kao strateško nacionalno pitanje prema obama revitalizacijskima poticajnim modelima: klasičnom populacijskom politikom i selektivnom imigracijskom u interesu hrvatske razvojne budućnosti.

Ključne riječi: demografija, destrukcija, migracija, nesklad, poticaj.

1. Uvod²

Migracija stanovništva u svojoj je osnovi prostorni proces ili primarno prostorna promjena mjesta stanovanja, prebivanja, života, rada, egzistiranja i slično, nakon kojeg se u novim uvjetima mijenjaju načini života u društve-

- 1 Doc. dr. sc. Stjepan Šterc, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za demografiju i hrvatsko iseljništvo, Borongajska cesta 83d, Zagreb, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: ssterc@hrstud.hr
- 2 Znanstveni članak nastao je u sklopu projekta "MI - jučer, danas, sutra" (UP.04.2.1.06.0018) koji je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda. Sadržaj znanstvenog članka isključiva je odgovornost Udruge mladih i Alumni FET Pula.

noj, gospodarskoj i inoj nadgradnji s novim društvenim i radnim okruženjem. Uzročno-posljedične uvjetovanosti i usmjerenosti prije, tijekom i nakon migracijskih pokreta s različitim intenzitetom nužno mijenjaju obje životne, demografske, obrazovne, radne i slične sredine, dok se prevladavajuće atribucije iseljenika-doseljenika u osnovi mogu svesti na složenost, tešku prilagodljivost, novu izazovnost i ljudsku migracijsku stradalničku posljedičnost ili u idealističku povezanost novih-starih vrijednosti napuštenih društava i prostora i novo prihvaćenih. Svi migracijski pokreti nezavisno od uzroka nose u ljudima žal, nadu i posebno vjerovanje u novi životni uzlet i vječni san o povratku jednog dana u uređenu zemlju njihove mladosti, njihovih predaka i idealističkih vrijednosti koje bi željeli podići s novim životnim iskustvom iz novih sredina. Posebno su iseljenički idealizam, prilagodba novim sredinama i povratnički san u uređenu zemlju koju su morali napustiti izraženi u hrvatskoj iseljeničkoj populaciji poput povijesnog usuda. Povijesni valovi prekooceanskih, poslijeratnih, gastarbajterskih i recentnih iseljavanja iz Hrvatske ostavljali su za sobom prostornu prazninu i pred sobom novo bogatstvo s nadograđenim vrijednostima kao zalog za hrvatsku populacijsku, razvojnu i ukupnu budućnost.

2. Dosadašnja istraživanja

Hrvatski iseljenički povijesni usud pratila su i brojna stručna, znanstvena i javna istraživanja preko kojih se nastojalo shvatiti zakonitosti i logiku iseljavanja, ali i projekcijska očekivanja. Selektivnim predmetnim izdvajanjem objavljenih radova otvorila se mogućnost dosadašnje spoznaje uočavanjem općih zakonitosti i uzročno posljedičnih zakonitosti migriranja, odnosno iseljavanja iz Hrvatske u bližoj prošlosti i u recentnom vremenu. Tako su razmatrana najnovija iseljavanja i posljedične promjene u sastavu stanovništva (Akrap, 2019), depopulaciji ruralnih područja (Grgić i dr., 2010.), uvjetovanosti društvene klime (Skoko, 2020), identitetu (Šterc i Komušanac, 2021, 2014) i slično. Teorijska su razmatranja bila ključna za okvirno poimanje migracijske logike i migracijskih zakonitosti, a razmatrana su kao sigurnosno (Šterc i Komušanac, 2021; Šterc i Brekalo, 2016), medijsko (Jurić i dr. 2020), predmetno (Komušanac, 2013) i regionalno (Strmota i Ivanda, 2020) pitanje. Razmatrana je i problematika demografskih zabluda (Ivanda, 2017), gubitaka (Jurić, 2018) i izazova (Komušanac i Šterc, 2022; Strmota i Ivanda, 2022) te utopijskih revitalizacija (Šterc i Brekalo, 2016), smjerova iseljavanja (Pokos, 2021; Raj-

ković i Horvatin, 2017), biblijskih osvrtu na demografsku ostavštinu (Slavić, 2016), ispitivanja javnog mijenja (Kožić i dr., 2020) i hrvatskih demografskih neizvjesnosti (Šterc i Komušanac, 2012.). Temeljem bibliografskih sadržajnosti i spoznajnih dosega u njima, u okvirima teorijskog pristupa definiran je predmet istraživanja rada, primjenjivane su istraživačke metode i tehnike rada i postavljene osnovne pretpostavke.

3. Teorijski pristup, predmet istraživanja i metode rada

Teorijski se pristup temelji na općim demografskim spoznajama i zakonitostima kako je stanovništvo (ljudska populacija, žiteljstvo, pučanstvo...) u svim društvima i prostorima primarni potencijal i čimbenik odnosa, procesa i uvjetovanosti koje formira stanovništvo u svom okruženju (Šterc, 2015). Sukladno takvom pristupu i postavljenom teorijskom konceptu razmatra se i postavlja hrvatski demografski i migracijski nesklad, kao predmet istraživanja u radu i ključna pretpostavka ukupnog razvoja, nacionalne sigurnosti i izvjesne hrvatske demografske budućnosti. Osnovni je i primarni cilj pritom kako najfunkcionalnijim poticajnim modelima, egzaktnim podacima službene statistike te potvrđenu „neizvjesnu demografsku budućnost Hrvatske uvjetovanu izumiranjem i supstitucijom stanovništva usmjeriti populacijskom revitalizacijom” (Šterc i Komušanac, 2012).

Postavljeni teorijski koncept, predmet i cilj istraživanja te mogući dohvat podataka službene statistike uvjetuju primjenu metoda i tehnika rada predmetnog razmatranja u funkciji definiranja sadržaja, veza, procesa i odnosa te postavljanja znanstvenih zakonitosti, projekcija i revitalizacijskih rješenja. Dohvat analitičkih podataka iz baza službene demografske i popisne statistike i provedenih ranijih i vezanih za projekt novijih javnih propitkivanja anketama, uvjetovao je primjenu kvantitativnih, statističkih, grafičkih, računskih i projekcijskih metoda i tehnika rada, uz standardno korištene logičke, misaone i spoznajne metode primjenjive na naslovom definiran predmet istraživanja.

4. Osnovne pretpostavke

Postavljenje osnovnih pretpostavki vezanih uz predmet istraživanja uvodna je nužnost razmatranja, kako bi se logički usmjeravao postupak i uskladile spoznajne pretpostavke iz teorijskog koncepta i dosadašnjih razmatranja (istraživanja) s analitičkim rezultatima.

1. Hrvatska je demografska stvarnost dosegla razinu demografskog sloma, demografske destrukcije i ugrožavanja osnovnih sustava na kojima počivaju hrvatsko društvo i hrvatska država.
2. Vanjska migracija stanovništva odnosi najvrjedniji i za budućnost i razvoj najvažniji dio hrvatske populacije; odnosi prevladavajuće hrvatsku obrazovanu mladost i mlade obitelji s djecom.
3. Osnovni demografski parametri i trendovi te demografske strukture jasno potvrđuju demografski nesklad.
4. Demografski i migracijski nesklad u hrvatskoj je sadašnjosti dosegao povišenu razinu negativnosti.
5. Put od „neizvjesne demografske budućnosti Hrvatske uvjetovane izumiranjem i supstitucijom stanovništva do populacijske revitalizacije” postaje strateško pitanje nacionalne uređenosti, sigurnosti i razvijenosti.

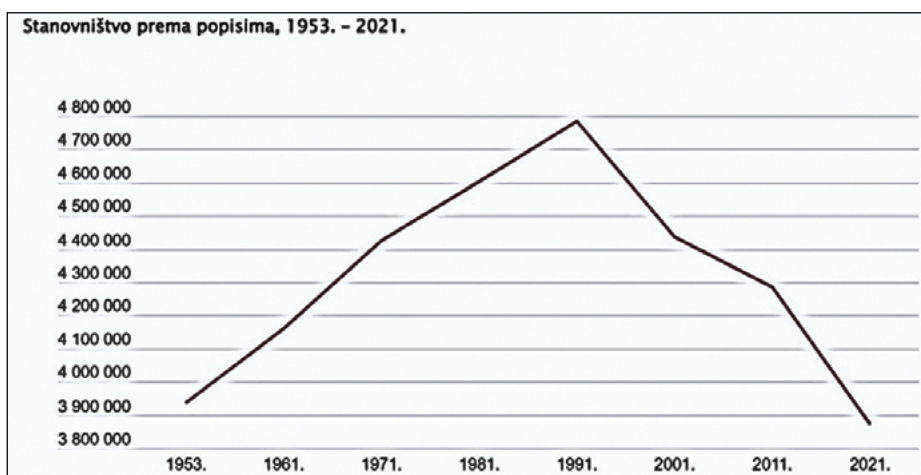
5. Hrvatska demografska i migracijska stvarnost

Rezultati popisa stanovništva 2021. godine s depopulacijom preko 400 000 osoba (točnije u odnosu na popis 2011. broj se stanovnika smanjio za 413 056 osoba ili 9,64%) i stalno potvrđivanje intenziviranja prirodnog pada i iseljavanja stanovništva službenom statistikom neumoljivo otvaraju hrvatsku demografsku stvarnost i postavljaju je na razinu hrvatske strateške nacionalne primarnosti. Potvrđuju to i projekcije demografskih stručnjaka UN-a koje nam stalno pristižu sa svakim novim službenim ili projekcijskim podatkom u sve nepovoljnijoj formi, primarno vezanoj za demografsku starost i ugroženost ukupne hrvatske domicilne populacije. Prema njima hrvatska je populacija po starosti u svjetskom vrhu i to u samom središtu demografski najugroženijeg prostora u svijetu. Potvrđuju to i najnoviji podaci EUROSTAT-a prema kojima su na europskom depopulacijskom vrhu upravo dvije hrvatske županije (Vukovarsko-srijemska i Požeško-slavonska, dok je treća bugarska regija Vidin), među svim ruralnim regijama u Europi (EUROSTAT, 2023).

Izrazita depopulacija posljednjeg međupopisnog razdoblja primarno je uvjetovana velikom silinom prirodnog pada hrvatske domicilne populacije, a sekundarno silinom iseljavanja; zato što iseljeno stanovništvo ne bi trebalo biti izgubljeno za hrvatsku razvojnu budućnost, dok su odlasci prirodnim putem trajna izgubljenost s jasnim potvrdama demografske destrukcije. Hrvatska je domicilna populacija s manje od 3,9 milijuna popisanih osoba u popisu stanovništva 2021.

godine, u samo dvije godine i 11 mjeseci izgubila prirodnim putem nevjerojatnih 69 108 osoba (DZS RH, 2022). Posljedice su praktički na sve djelatnosti izravne, a nastavak bi potvrđenih demografskih negativnosti istim intenzitetom uveo Hrvatsku u neizvjesnu razvojnu budućnost. Nezavisno od različito primjenjivane terminologije u udžbeničkim, priručničkim ili istraživačkim bibliografskim jedinicama, ovakva se egzaktno statistički potvrđena i sad već vremenski dugotrajnija hrvatska demografska stvarnost, može atribuirati samo kao slom, destrukcija, izumiranje i slično. Mirno promatranje prirodnih i migracijskih odlazaka s najavama početka zamjene ili supstitucije stanovništva statistički vidljivog u zadnjim trima godinama, linearne će trendove depopulacije domicilnog stanovništva dodatno ubrzati, dok će negativnu migracijsku bilancu smanjivati neplanskom, stihijskom i neselektivnom imigracijom. Svi uočeni procesi i sve uočene znanstvene zakonitosti svojim intenzitetom i smjerom neizostavno uvode demografsku i migracijsku problematiku u središte strateških političkih, prostornih, društvenih, gospodarskih, obrazovnih, financijskih i sličnih odlučivanja i planiranja.

1. Depopulacija zabilježena u popisu stanovništva 2021. godine u odnosu na popis 2011. za 413 056 osoba ili 9,64%, na popis 2001. za 565 627 osoba ili 12,7% i na popis 1991. za 912 432 osobe ili 19,7 %, nedvosmisleno s posljedičnim negativnim uvjetovanostima potvrđuje demografsku destrukciju (DZS RH, 2005, 2013, 2022). Pogotovo stoga što je upravo u posljednjem međupopisnom razdoblju njezin intenzitet najveći, što je istovremeno i najava buduće, još veće razine demografskih negativnosti (Sl. 1.).

Sl. 1. Kretanje broja stanovnika Republike Hrvatske prema popisima stanovništva u razdoblju 1953.-2021. godine. **Izvor:** DZS RH, 2022a.

2. Povratak brojem stanovnika na razdoblje poslije Drugog svjetskog rata i silina depopulacije nakon popisa stanovništva 1991. godine (primarno uvjetovana ratnom agresijom na Hrvatsku) te još intenzivnijom nakon popisa 2011. godine (prevladavajuće uvjetovanom ulaskom Hrvatske u Europsku uniju), dodatna je potvrda hrvatskog demografskog silaska u okvire demografskog sloma s velikim i posvuda po Hrvatskoj vidljivim prostornim prazninama, razvojnim stagnacijama i padovima te društvenim limitima.
3. Nevjerojatan lom krivulje kretanja broja ukupne hrvatske domicilne populacije (Sl. 1.), s intenziviranjem trenda pada stanovništva nakon popisa 2011. godine, uza svu silinu prirodnog pada stanovništva (Tab. 1.), hrvatsku demografsku i razvojnu budućnost čini sve više upitnom.

Tab. 1. Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske 2010.-2022. godine

Godine	Živorodeni	Umrli	Prirodno kretanje
2010.	43 361	52 096	-8 735
2011.	41 197	51 019	-9 822
2012.	41 771	51 710	-9 939
2013.	39 939	50 386	-10 447
2014.	39 566	50 839	-11 273
2015.	37 503	54 205	-16 702
2016.	37 537	51 542	-14 005
2017.	36 556	53 477	-16 921
2018.	36 945	52 706	-15 761
2019.	36 135	51 794	-15 659
2020.	35 956	56 677	-20 721
2021.	36 505	63 611	-27 106
2022.*	31 358	52 639	-21 281
Ukupno	494 329	692 701	-198 372

* Podaci za 2022. godinu obuhvaćaju razdoblje od siječnja do prosinca.

Izvor: DZS RH, 2022a.

4. Prirodnim je padom Hrvatska u razdoblju 2010.-2022. (bez podataka za 12. mjesec 2022. godine koji nisu još službeno objavljeni) izgubila ukupno 198 372 osobe, a samo u posljednje tri godine čak 69 108 osoba.

5. Destrukcijska demografska razina egzaktno vidljiva u Tab. 1. i Sl. 1. dodatno je podignuta emigracijom mladih obitelji sa školskom djecom, kojih je broj u šest godina recentne izvršne vladavine u osnovnim i srednjim školama smanjen za čak 36 000 učenika! Nestanak je učenika uza sva strateška izričajna opredjeljenja recentnih hrvatskih izvršitelja, izravna potvrda siline iseljavanja obitelji s djecom, ali i poimanja strateškog značenja demografske problematike u voljnom, operativnom i poticajnom smislu. Prije šest je godina u nastavnu školsku godinu 2015./2016. krenulo 320 017 učenika osnovnih škola i 170 661 učenika srednjih škola (ukupno 490 678 učenika). Školske godine 2021/2022., dakle šest godina kasnije, već je u osnovnoj školi bilo 308 126, a u srednjoj 146 687 učenika (ukupno 454 813 učenika). Gotovo je 36 000 učenika manje krenulo u školu i tako se samo nastavlja gubitak najvrjednijeg za hrvatsku razvojnu budućnost, ali to nije generacijska razlika u broju rođenih (ona je na razini oko 1 500 osoba), već izravna potvrda najvrjednijih gubitaka koje ne mogu pokriti u vrijednosnom smislu navođeni politički i slični uspjesi (DZS RH, 2022c i 2022d; DZS RH, 2016a i 2016b).
6. Razmotreni procesi i pokazatelji sa svim svojim negativnostima izravno ugrožavaju hrvatsku društvenu i prostornu uređenost, osnovne sustave na kojima počivaju hrvatsko društvo i hrvatska država, ukupni razvoj i samu opstojnost pojedinih hrvatskih regija u budućnosti (Šterc, 2016).

Statistička neumoljivost i razmotrena razina demografske destrukcije prema svojoj bi logici trebala postati hrvatski strateški nacionalni prioritet i to ne samo prema političkim izjavama i namjerama, već primarno prema postupanjima. Prijašnje su studijske razrade jasno, znanstveno i projekcijski upozorile na potrebu podizanja demografske i migracijske problematike na stratešku nacionalnu razinu (Šterc, 2016) prema razumijevanju, prihvaćanju stvarnosti i provođenju revitalizacijskih modela temeljem znanstvenih zakonitosti, projekcija i rješenja te spoznajnih dosega umjesto politički zasnovanih promišljanja. Prihvaćanje iluzije kako će se potvrđeni nesklad riješiti sam, političkom inercijom, znači samo intenziviranje negativnih trendova i još izravnije ugrožavanje mirovinskog, obrazovnog, znanstvenog, zdravstvenog i sustava radne snage, a slijedom neplanske i neselektivne imigracije i ugrožavanje društvene i prostorne uređenosti te ukupnog razvoja.

6. Migracijski valovi

Podjela migracija na unutrašnje i vanjske i dalje prema smjeru, intenzitetu i trajanju te prema uzrocima, posljedicama i uvjetovanostima na sustave i ukupni razvoj u osnovi usmjerava razmatranje, ali se u radu s obzirom na postavljeni predmet istraživanja, metode i tehnike rada u uvodu te provedene ankete razmatraju hrvatske vanjske izlazne i ulazne migracije stanovništva. Emigracija hrvatske domicilne populacije i imigracija identitetske, selektivne, prisilne ili neidentitetske populacije postaje prevladavajući čimbenik demografskog i migracijskog nesklada naročito nakon velikih migracija prema Europi 2015. godine i hrvatskog ulaska u Europsku uniju 2013. godine. Bile su to najave velikih migracijskih valova u vremenima koja slijede i nastavka hrvatskih emigracijskih valova praktički od početka 20. stoljeća. Nastavak hrvatskog povijesnog emigracijskog usuda odnosi Hrvatskoj najvrjednije, a donosi nove-stare posljedice emigracijskih valova.

Sedam stradalničkih i emigracijskih valova decimirali su hrvatsku domicilnu populaciju do razine 2 754 000 osoba, a posebni se faktori mogu svesti na sedam osnovnih s procjenama temeljenim na popisima stanovništva, prirodnom kretanju i povijesnim dokumentima.

Tab. 2. Posebni faktori demografskog razvoja i procjene posrednih i neposrednih gubitaka stanovništva Hrvatske od početka 20. stoljeća

A Posebni faktori koji su u 20. i 21. stoljeću utjecali na demografski razvoj
1. Velika i brojna iseljavanja s početka 20. stoljeća prema Amerikama.
2. Stradanja u Prvom svjetskom ratu.
3. Stradanja u Drugom svjetskom ratu.
4. Stradanja na Križnom putu i Bleiburgu.
5. Velika emigracija 60-tih u europske zemlje.
6. Stradanja i iseljavanja tijekom i nakon Domovinskog rata.
7. Recentna velika iseljavanja mladih prema ostalim zemljama EU i prekomorskim zemljama nakon 2001. godine
B Procjene posrednih i neposrednih demografskih gubitaka
1. 350 000 stanovnika
2. 363 000 stanovnika (posredni i neposredni gubici)

3. 639 000 stanovnika (posredni i neposredni gubici)
4. Uključeno u 3
5. 450 000
6. 482 000 stanovnika (posredni i neposredni gubici, od toga oko 300.000 Srba)
7. 570 000 stanovnika (prirodni pad i iseljavanje mladih)

C Ukupni demografski posredni i neposredni gubici 2 854 000 osoba

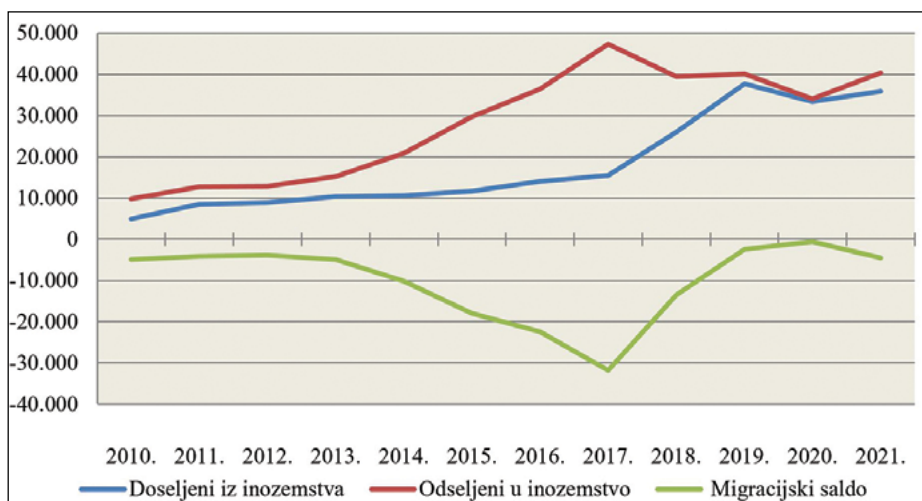
Izvor: Šterc i Komušanac, 2018.

Usprkos ratnim i poratnim razlozima stradavanja i iseljavanja stanovništva, ipak je najveće iseljavanje stanovništva iz Hrvatske zabilježeno u mirnodopskom razdoblju nakon popisa stanovništva 2001. godine te nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju ili uvjetno rečeno u hrvatskoj slobodi. Službeni popisni podaci Državnog zavoda za statistiku i prirodno kretanje stanovništva jasno i nedvosmisleno to i potvrđuju (Tab. 1. i Tab. 3., Sl. 2.).

Tab. 3. Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske 2010.-2021. godine

Godine	Doseljeni iz inozemstva	Odseljeni u inozemstvo	Migracijski saldo
2010.	4 985	9 860	-4 875
2011.	8 534	12 699	-4 165
2012.	8 959	12 877	-3 918
2013.	10 378	15 262	-4 884
2014.	10 638	20 858	-10 220
2015.	11 706	29 651	-17 945
2016.	13 985	36 436	-22 451
2017.	15 553	47 352	-31 799
2018.	26 029	39 515	-13 486
2019.	37 726	40 148	-2 422
2020.	33 414	34 046	-632
2021.	35 912	40 424	-4 512
Ukupno	217 819	339 128	-121 309

Izvor: DZS RH, 2022b.

Sl. 2. Doseljeno i iseljeno stanovništvo u i iz Republike Hrvatske 2010.-2021. godine.

Izvor: DZS RH, 2022b.

Izravne su posljedice razmotrenog brži ulaz Hrvatske u posttranzicijsko razdoblje demografskog razvoja u nesuglasju s hrvatskim gospodarskim razvojem, ubrzavanje pada prirodnog kretanja i pojave prirodnog pada stanovništva, intenziviranje starenja hrvatske domicilne populacije, pražnjenje hrvatskih priograničnih, brdsko-planinskih, otočnih i ruralnih prostora i danas prema procjeni većeg broja hrvatske populacije s jednim od oblika identiteta u iseljaništvu, nego u hrvatskom državnom prostoru.

7. Uvjetovanost recentnog iseljavanja

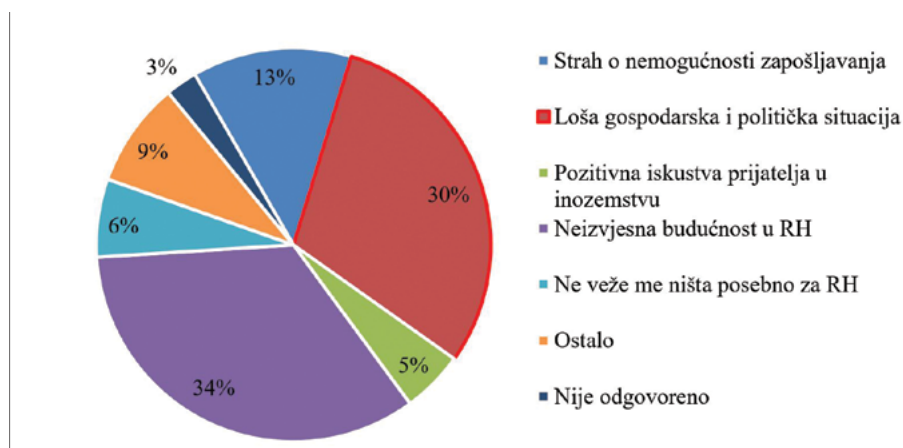
Povijesni prevladavajući čimbenici iseljavanja uvijek su u pravilu bili ratni i mirnodopski gospodarski (posao, zarada, stambeno rješavanje, obiteljske financijske potrebe...), dok su recentni prevladavajuće vezani za društvenu i političku neuređenost, način upravljanja Hrvatskom, socijalnu nesigurnost i pogotovo nevjerovanje mladih u budućnost u Hrvatskoj. Potvrde toga stižu gotovo u svim novijim anketama, provedenim u raznim znanstvenim područjima, poljima, granama i disciplinama, ali i provedenim za potrebe Projekta *MI - jučer, danas, sutra* koji je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda (UP.04.2.1.06.0018). Prethodna su ispitivanja javnog mišljenja poslužila profiliranju stavova i jasno naznačila razmišljanja o iseljavanju i razlozima iseljavanja iz Hrvatske (Kozić i dr., 2020). Anketa je provedena na uzorku mladih od 1 919 osoba prema prigodnosti i dostupnosti, koji su 2015. godine imali na-

vršenih 20-29 godina starosti, a što je iznosilo 0,375% ukupne populacije u toj dobi. Anketom su obuhvaćeni mladi u svim hrvatskim županijama prema broju i udjelu mladih te dobi u ukupnom stanovništvu županija. Dobiveni su rezultati pokazali pravu sliku Hrvatske i razmišljanja njezine mladosti o odlascima te potvrdili prevladavajuće razloge razmišljanja o iseljavanju i konačnih odluka o iseljavanju (Tab. 4. i 5., Sl. 3.).

Tab. 4. Prevladavajući razlozi iseljavanja iz Hrvatske prema provedenoj anketi 2015.

Razlozi	Broj ispitanika	Udio u %
Strah o nemogućnosti zapošljavanja	251	13,1
Loša gospodarska i politička situacija	577	30,1
Pozitivna iskustva prijatelja u inozemstvu	98	5,1
Neizvjesna budućnost u RH	654	34,1
Ne veže me ništa posebno za RH	123	6,4
Ostalo	166	8,6
Nije odgovoreno	50	2,6
Ukupno	1 919	100

Izvor: Kozić i dr., 2020.

Sl. 3. Prevladavajući razlozi iseljavanja prema odgovorima ispitanika 2018. godine

Izvor: Kozić i dr., 2020.

Prevladavajuća su mišljenja razloga iseljavanja vezana za neizvjesnu budućnost u Hrvatskoj (34,1%), lošu gospodarsku i političku situaciju u zemlji (30,1%) i strah vezan za mogućnost zapošljavanja (13,1%). Neizvjesnost, loše

prilike i strah su osjećaji koji prevladavaju kod čak 77,3 % ispitanih mladih (njih gotovo 4/5) pa su i stalna i povremena razmišljanja o iseljavanju iz takve neuređenosti očekivana, ali bi s udjelom 91,2% trebala biti apsolutno zabrinjavajuća za hrvatsku razvojnu i svaku drugu budućnost (Tab. 4. i 5., Sl. 3.).

Tab. 5. Namjera iseljavanja iz Hrvatske i Grada Zagreba prema provedenim anketama 2015. i 2018. godine

Stanovnici		Ukupno	Namjera iseljavanja iz Hrvatske		
			Ne razmišlja	Ponekad razmišlja	Razmišlja
Hrvatska*	%	100.0	8,8	36.0	55,2
	Broj	1 919	168	692	1 059
Grad Zagreb**	%	100,0	23,9	48,2	27.9
	Broj	1 300	311	626	363

Izvor: *Kozić i dr., 2020.; **Šterc, 2019.

Mala su odstupanja u izjašnjavanjima ispitanika o namjerama i razlozima recentnih iseljavanja iz Hrvatske u slijedu javnih ispitivanja provedenih za potrebe članaka, studija, programa, projekata i slično, dok bi zabrinutost stavovima ispitanika trebala biti osnova konačnog prihvaćanja realnosti i značenja demografske i migracijske problematike pri postavljanju svih ključnih razvojnih dokumenata.

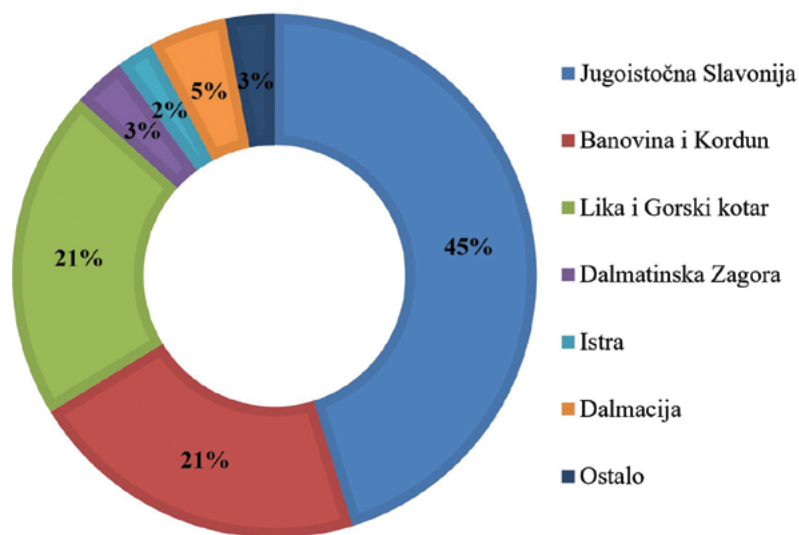
8. Sigurnosni i razvojni nesklad

Silina prirodnog nestanka i iseljavanja prazni hrvatske prigranične, brdsko-planinske, otočne i općenito ruralne hrvatske prostore zabrinjavajućim intenzitetom pa se time i starenjem izravno ugrožavaju ukupni razvoj i nacionalna sigurnost. Demografski ispražnjeni hrvatski prostori popunjavati će se i bez planskog usmjeravanja stanovništva čistom inercijom u budućim velikim migracijskim valovima prema Europi. Osjećaj ugroženosti kod ispitanika posebno slavonskih, banovinskih, kordunskih, ličkih i gorskih hrvatskih prostora čak je na razini 86,7% (Tab. 6., Sl. 4.).

Tab. 6. Stavovi ispitanika o ugrožavanju hrvatskih regija u velikim migracijama

Regija	Broj	Udio u %
Jugoistočna Slavonija	300	45,2
Banovina i Kordun	140	21,1
Lika i Gorski kotar	135	20,4
Dalmatinska Zagora	21	3,2
Istra	15	2,3
Dalmacija	32	4,8
Ostalo	20	3,0
Ukupno	663	100,0

Izvor: SSMH i FHS, 2021.

Sl. 4. Stavovi ispitanika 2022. godine o ugroženosti hrvatskih regija migracijama

Izvor: SSMH i FHS, 2021.

Slični stavovi ispitanika o prethodnom migracijskom ugrožavanju, potvrđeni su i odgovorima o ljudskoj populaciji kao temelju nacionalne sigurnosti; njih 71,5% se slaže ili prilično se slaže s tom konstatacijom, a moglo bi im se pridružiti dodatno i 18,4% njih koji nemaju rezolutni stav (Tab. 7.). Razmatranjem svih uočenih i egzaktno potvrđenih demografskih negativnosti i stavova ispitanika, jasno se uočava zakonitost pojave sigurnosnog i razvojnog nesklada.

Tab. 7. Stavovi ispitanika o ljudskom potencijalu kao temelju nacionalne sigurnosti

Mišljenje	Broj	Udio u %
Ne slažem	18	2,7
Djelom se ne slažem	49	7,4
Slažem se i ne slažem	122	18,4
Prilično se slažem	170	25,6
Slažem se	304	45,9
Ukupno	663	100,0

Izvor: SSMH i FHS, 2021.

Općenito politički prihvaćeni i gotovo u budućnosti programirani dohvat radne snage, jedino ili prevladavajuće imigracijom, dodatno će povećavati društveni i prostorni nesklad (sustavnu neuređenost), a posljedično i same razvojne koncepcije. Potvrđene zakonitosti uvjetovat će u dolazećim vremenima znanstveni pristup demografskoj i migracijskoj problematici u svim političkim odlučivanjima i razvijena će se društva i gospodarstva morati oslanjati na oba modela planiranja i dohvata supstitucijske radne snage: planiranjem demografske obnove reprodukcijским i imigracijskim modelom. Izvjesna razvojna budućnost i sustavna uređenost pretpostavljaju slijed znanstvenih zakonitosti i znanstvene logike.

9. Zaključak

Demografske negativnosti u hrvatskoj su stvarnosti postale već poduža vremenska trajnost pa su pitanja demografske revitalizacije, izvjesne budućnosti ili imigracijske isključivosti postala politički anakronizam. Postavljanje demografske i migracijske problematike u temelje razvojnih koncepcija postaje hrvatska objektivna nužnost, a prije predlaganja, testiranja i procjenjivanja primjene pojedinih poticajnih revitalizacijskih modela i mjera potrebno je donijeti niz ključnih odluka na razini države. Razmatranja su osnovnih parametara, trendova i zakonitosti egzaktno potvrdila sve osnovne pretpostavke: ulazak Hrvatske u demografski slom, vanjsku migraciju kao proces koji svom silinom odnosi hrvatskoj najvrjedniji potencijal, demografski nesklad kao očekivanu posljedicu prirodnog nestanka i iseljavanja, povijesnu razinu negativnosti te konačno stratešku razinu problematike za ukupnu hrvatsku uređenost, sigurnosnu mirnoću i razvojnu budućnost.

Što je osnova razvojne budućnosti? Ključne, najvažnije i u osnovi strateške odluke na izvršnoj državnoj razini u ovakvoj demografskoj drami ne smiju biti zasnovane na političkim osjećajima, željama i očekivanjima, već primarno na znanstvenoj logici te znanstvenim zakonitostima, projekcijama i rješenjima. Protivan pristup samo će produžiti i intenzivirati demografske negativnosti, a revitalizacijska rješenja svesti samo na imigracijska s očekivanim i mogućim negativnim derivacijama (Šterc, 2018.). Ključne pretpostavke uvođenja revitalizacijskih modela sadržane su u političkom i društveno-gospodarski širem poimanju i prihvaćanju demografske problematike, pretočenom u polazišne odluke u funkciji potvrđivanja važnosti i vrijednosnih kategorija.

1. Proglasiti djecu najvažnijim i najvrjednijim potencijalom hrvatskog društva i prostora i sukladno tomu politički postupati jer djeca i mladi jesu nositelji budućnosti.
2. Prihvatiti demografska i migracijska pitanja ključnom, strateškom i razvojnom osnovom hrvatske sadašnjosti i budućnosti.
3. Prihvatiti vjerovanje u vlastitu budućnost kao civilizacijski put kroz vrijeme i to s otklonom od dekadencije koja nije primjerena niti jednom društvu.
4. Postaviti unutar Vlade institucijsku razinu s koje je moguće usmjeravati demografsku revitalizaciju u funkciji gospodarskog, društvenog, prostornog i ukupnog razvoja Hrvatske.
5. Razdvojiti u državnom proračunu svaku stavku i jasno i procijeniti njezinu važnost prema strateškim pitanjima demografske obnove.
6. Postaviti demografsku i migracijsku problematiku u temelje gospodarskog i ukupnog razvoja zemlje.
7. Posebno vrednovati djecu, roditelje i obitelji i zaštititi ih od egzistencijalnog ugrožavanja.
8. Podignuti vrijednosne kriterije u hrvatskom društvu i prostoru i stalno, planski i sustavno čuvati hrvatski identitet.
9. Demokratizirati izborni i stranački sustav i krenuti prema najboljem što Hrvatska ima.
10. Postaviti temelje hrvatskog društva i prostora prema univerzalnim vrijednosnim kriterijima, zasnovanim na obrazovanju, znanosti, kulturi, zdravlju i pravnom sustavu.
11. Decentralizirati, racionalizirati i kriterijski uskladiti državnu, regionalnu i lokalnu upravu.

12. Prihvatiti iseljenu Hrvatsku kao posebno nacionalno bogatstvo i uključiti ju u politički, društveni, akademski, investicijski, gospodarski i ukupni život u Hrvatskoj.
13. Konačno napraviti socijalnu kartu Hrvatske i uvesti registar stanovništva i teritorijalnih jedinica.
14. Sazvati posebnu sjednicu Vlade i Sabora RH u vezi si demografskim i migracijskim pitanjima i donijeti odluku o provođenju strateških mjera demografske obnove temeljem stručno-znanstvenih načela.

Popis izvora i literature

Literatura

- Akrap, Anđelko; Ivanda Krešimir (2019). Najnovija iseljavanja i promjene u demografskim strukturama Hrvatske. U: Puljiz, Vlado (ur.), *Socijalno-demografska reprodukcija Hrvatske* (str. 25-41). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.
- EUROSTAT (2023). Urban-rural Europe - demographic developments in rural regions and areas. *News Articles*, 17 January.
- Grgić, Ivo; Žimbrek, Tito; Tratnik, Miroslav (2010). Čimbenici iseljavanja seoskog stanovništva u republici Hrvatskoj. *Agronomski glasnik*, 72 (2-3), str. 143-162.
- Ivanda, Krešimir (2017). Demografija Hrvatske: stanje, zablude i perspektive. *Političke analize*, 7 (31), str. 10-15.
- Jurić, Tado; Bakota, Anja; Kardaš, Lucija (2020). Medijska analiza sadržaja online medija o fenomenu suvremenog iseljavanja iz Hrvatske. *Crkva u svijetu: CUS*, 55 (3), str. 453-494.
- Jurić, Tado (2018). *Iseljavanje iz Hrvatske – Gubimo li Hrvatsku?*. Zagreb: Školska knjiga.
- Komušanac, Monika (2013). Teorijske postavke primjenjivosti historijsko-geografskih spoznaja. *Hrvatski geografski glasnik*, 2, str. 81-100.
- Komušanac, Monika; Šterc, Stjepan (2014). Prostor kao temelj identiteta u nadgradnji. *Mostariensia*, 18 (1-2), str. 9-25.
- Komušanac, Monika; Šterc, Stjepan (2022). Demografski izazovi postgastarbajterske Hrvatske. U: Komušanac, Monika; Krašić, Wolfy; Jurić, Tado

- (ur.), *Zbornik radova s I. Međunarodne znanstveno-stručne konferencije Gastarbajterska iseljenička poema - od stvarnosti do romantizma* (str. 225-268). Zagreb: Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatsko katoličko sveučilište.
- Kozić, Kristina; Bodor, Tamara; Lončarević, Šimun; Krstulović, Luka; Slavić Miljenović, Jelena; Šterc, Stjepan (2020). Analiza stavova ispitanika o razlozima recentnog iseljavanja mladih iz RH u razdoblju između 2015. i 2018. godine. U: Perić Kaselj, Marina (ur.), *Zbornik radova Međunarodne znanstveno-stručne konferencije Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država* (str. 1044-1061). Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
- Pokos, Nenad (2021). Demografski aspekti suvremenog iseljavanja iz Hrvatske. U: Žanić, Mateo; Živić, Dražen; Špoljar Vržina, Sanja; Miletić, Goran-Marko (ur.), *Suvremene migracije u Republici Hrvatskoj* (str. 11-33). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Rajković Iveta, Marijeta; Horvatin, Tea (2017). Suvremeno iseljavanje u Irsku s posebnim osvrtom na mlade iz Slavonije. *Migracijske i etničke teme*, 3, str. 247-274.
- Skoko, Božo (2020). Društvena klima u Hrvatskoj kao razlog vala iseljavanja. U: Mijoč, Josipa; Sopta, Marin; Trošelj Miočević, Tanja (ur.), *Hrvatska izvan domovine III* (str. 25-31). Zagreb: Centar za istraživanje hrvatskog iseljeničtva.
- Slavić, Dean (2016). *Biblija kao književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
- Strmota, Marin; Ivanda, Krešimir (2022). Demografski izazovi na lokalnoj i regionalnoj razini Hrvatske. U: Jurlina-Alibegović, Dubravka; Markić, Boban; Fiesinger Klaus, Aleksandra (ur.), *Zbornik radova konferencije „Prilika ili prijatnija Reforme lokalne i regionalne samouprave u Hrvatskoj”* (str. 93-110). Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hanss-Seidel-Stiftung.
- Šterc, Stjepan (2015) *Geografski i demogeografski identitet*. Zagreb: Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Doktorski rad.
- Šterc, Stjepan (2016). Demografski razvoj Hrvatske kao temelj planiranja obrazovnog, zdravstvenog, mirovinskog i financijskog sustava. Zagreb: UMHO. Studija/elaborat.
- Šterc, Stjepan (2019). *Populacijski potencijal Grada Zagreba i modeli revitalizacije s prijedlozima mjera*. Zagreb. Studija/elaborat.

- Šterc, Stjepan; Brekalo, Miljenko (2017). Imigracija stanovništva – utopijska (sigurnosna) varijanta demografske revitalizacije Europe. U: Brekalo, Miljenko; Dümmel, Karsten; Iličić, Gordana; Jakovljević, Miro; Krešić, Katica; Musić, Ivica; Šarac, Ivica; Vlasisavljević, Ugo (ur.). *IDENTITETI – KULTURE – JEZICI, Europa u mijeni: progon i egzodus kao univerzalni problem* (str. 27-55). Mostar: Filozofski fakultet.
- Šterc, Stjepan; Komušanac, Monika (2012). Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske- izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...? *Društvena istraživanja*, 21 (3), str. 693-712.
- Šterc, Stjepan; Komušanac, Monika (2014). Strateška promišljanja hrvatskih demografa. U: Akrap, Anđelko; Čipin, Ivan; Strmota Marin (ur.), *Demografija u Hrvatskoj* (str. 143-162). Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Šterc, Stjepan; Komušanac, Monika (2018). Hrvatska: Izumiranje ili revitalizacija?, *Svjetlo riječi* 15. 6. 2018., Franjevački medijski centar, Sarajevo.
- Šterc, Stjepan; Komušanac, Monika (2021). Hrvaško izseljenstvo, domoljublje, ohranjanje identitete in izzivi sedanjosti. U: Ašič, Erika (ur.), *3rd International Conference Education for Love of Homeland and Country, Responsible Preservation of Slovenian Identity* (str. 13-16). Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije.
- Šterc, Stjepan; Komušanac, Monika (2021). The New European Paradigm of Workforce Range. U: Keković, Zoran; Đorić, Marija; Polović, Jadranka (ur.), *Security Crises in the 21st Century and How to Manage Them: Social and Security aspects* (str. 48-65). Beograd: CARUK, HUMS, IRMO, Libertas.

Izvori podataka

- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS RH) (2005). *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001. godine*. Zagreb, 2005.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS RH) (2013). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011*. Statističko izvješće 1468, Zagreb, 2013.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS RH) (2016a). *Priopćenje 8.1.3. Srednje škole, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk. g. 2015./2016*. Zagreb: travanj 2016.

- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS RH) (2016b). Priopćenje 8.1.2. Osnovne škole, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk. g. 2015./2016. Zagreb: travanj 2016.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS RH) (2022). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021*. Konačni rezultati. Zagreb, 2022.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS RH) (2022a). Statistika u nizu. 7.1.3. Prirodno kretanje – privremeni podaci. Zagreb, 29.12.2022.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS RH) (2022b). Priopćenje STAN-2022-2-1. Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2021. godini. Zagreb, 22.7.2022.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS RH) (2022c). Priopćenje OBR-2022-2-2. Osnovne škole, kraj šk. g. 2020./2021. i početak šk. g. 2021./2022. Zagreb: lipanj, 2022.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS RH) (2022d). Priopćenje OBR-2022-2-2. Srednje škole, kraj šk. g. 2020./2021. i početak šk. g. 2021./2022. Zagreb: kolovoz, 2022.
- Svjetski savez mladih Hrvatska (SSMH); Fakultet hrvatskih studija (FHS) (2021). Anketno istraživanje provedeno za potrebe projekta *Mreža 2050 - Demografija, od izazova do odgovora (UP.04.2.1.06.0034)* u razdoblju od rujna do prosinca 2021. godine. Tematsko područje: Migracije i nacionalna sigurnost.

Croatian Demographic and Migration Disparity

Summary

Demographic trends and indicators, as well as numerous expert and scientific works published earlier, clearly indicate Croatian demographic reality, marked by demographic and migration disparity that is visible practically in the entirety of Croatian society and area. This has been confirmed with the publication of the official results of the 2021 population census and is also visible in the level of depopulation, particularly with the publication of the natural decline of the population over the last three years. Public opinion polls on respondents' views on emigration conducted in 2019 and 2020, alongside the latest poll conducted in 2022 within the framework of the Project, also clearly confirm processes that are present: continued depopulation, natural decline, disappearance of primary and secondary school students, emptying of Croatian rural areas, endangerment of basic systems and uncertain nature of development. Demographic and migration disparity should be mitigated as a strategic national issue according to the two revitalization incentive models - classic population policy and selective immigration, in the interest of the future of Croatia's development.

Keywords: demography, destruction, migration, disparity, incentive.